

N:o 55.

Ank. till Riksd. kansli den 27 april 1908, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ersättningen till vittnen och sakkunnige i rättegångsmål.

Till behandling af lagutskottet har hänvisats en inom Andra Kam-maren af herr *Carl Lindhagen* afgifven motion, n:o 195, af följande lydelse:

»Uti 17 kap. 5 § rättegångsbalken stadgas att den, som vittne påkallat, skall betala vittnets resekostnad och taring 'efter dess värdighet'. Sämjas de ej därom, skall domaren lägga dem emellan, som skäligt pröfvas.

Denna gammalmodiga uppfattning, att vittne skall ha betaldt efter sin värdighet, gör sig jämlikt lagens föreskrift fortfarande gällande på ett sätt, som verkligen icke är upplyftande hvarken för vittnena, parterna eller domstolen. Vid domstolens pröfning af vittnesersättningar tagas ganska allmänt hänsyn till vittnets rang och i synnerhet förmögenhets-ställning. En gammal domstolspraxis är, mångenstädes åtminstone, att ett vittne, hvars anspråk blifvit bestridt såsom för högt, tillfrågas om be-

loppet af sin taxering såsom en värdig mätare på vittnets värdighet. Lagens bestämmelse har också verkat demoraliserande på den allmänna uppfattningen i denna fråga. Ett förmöget vittne vet ofta knappast, hur högt han skall uppskatta sitt inställelsebesvär. Att afläggande af vittnesmål är en af lagen påbjuden medborgerlig plikt, har nästan fallit i glömska. En ganska vanlig föreställning är att man, åberopad som vittne, bör tillåta sig att passa på tillfället och göra en liten affär.

Parterna komma vidare på detta sätt att obehörigen betungas. Det drabbar dessutom orättvist, då den, som måste åberopa ett förmöget vittne, får vidkännas en dryg utgift, under det att den, som har turen att kunna åberopa ett fattigt vittne, slipper undan vida billigare.

Parterna blifva också alltmer utan skydd mot öfverdrifna ersättningsanspråk från vittnen. Det börjar nämligen bli sed bland sakförarne att ej vid domstolen framställa någon anmärkning mot de af motparten eller af vittnen fordrade ersättningar för inställelse vid domstolen. Rättegångskostnaden ökas på detta sätt afsevärdt.

En välgörande motsättning till detta oeffterrättlighetstillstånd möter i Tyskland, där i rättegångsmål, civila såväl som brottmål, vittnesersättningen enligt lag skall, oberäknadt resekostnad, i regeln utgå med minst 10 pfennige högst 1 mark per använd timme, dock ej för längre beräknad tid än tio timmar under en dag. Högsta ersättningen för en vanlig inställelse är således 10 mark. Taxan för sakkunnige är dubbelt så hög. Närmare bestämmelser meddelas om ersättningens utmätning inom latituderna samt om reseersättning.

Uti det ofta på Riksdagens bord hvilande förslaget till ny lagstiftning om bevisning inför rätta är visserligen i fråga om vittnesersättning hänvisningen till vittnets värdighet borttagen samt bibehållen endast bestämmelsen, att domstolen skall bestämma ersättningen efter hvad som pröfvas skäligt. Detta utgör dock intet hinder för ett fullföljande af nuvarande praxis, hvilken en gång rotfästad nog kommer att hålla sig vid lif så länge som möjligt. En reglering i lag däremot af vittnesersättningsbelopp skulle i ett slag föra domstolarnes praxis in på de rätta vägarne samt genom sin tillvaro äfven blifva vägledande för de frivilliga öfverenskommelserna mellan parter och deras vittnen.

I lagen den 4 juni 1886 angående ersättning af allmänna medel till vittnen i brottmål, bland hvilka äfven inbegripas personer, som af åklagare eller domstol inkallats för att upplysningsvis höras, har beloppet för själfva inställelsen fixerats till visst maximumbelopp, nämligen högst tre kronor.

Om detta belopp åter kan man numera säga, att det utan tvifvel är för lågt. Allmänt klagas af vittnen, som skola enligt nämnda lag erhålla ersättning af statsmedel, att de ej få sina effektiva utgifter betäckta. Frånvaro af rätt till reseersättning om väglängden ej uppgår till fulla fem kilometer uppväcker också ofta missnöje (den tyska lagstiftningen uppdrager gränser vid två kilometer). Å andra sidan är det naturligtvis af vikt att spara på statens hårdt anlidade kassa. Men nog förtjänar det ett öfvervägande, huruvida ej i dessa dyra tider någon lönereglering kan bestås äfven dessa vittnen. Åtminstone bör hänsyn kunna få tagas till vissa fall, såsom då ett vittne kan styrka, att det nödgats i sin anställning leja någon för sig mot högre ersättning än vittnet skulle få uppbära o. s. v.

Äfven om reglerna för vittnesersättning skulle i anledning af motionen n:o 194 med förslag till bevisningslag blifva fastslagna på sätt i nämnda förslag ifrågasatts, bör detta ej få hindra en särskild framställning om en mera ingående revision af lagstiftningen i denna del och i sammanhang därmed äfven af bestämmelserna i 1886 års lag.

I en dylik utredning bör inbegripas äfven frågan om reseersättning, hvarom i allmänhet ej gifvas några vägledande regler, samt godtgörelse till personer, som inkallas för att utan ed höras upplysningsvis, äfvensom till sakkunnige, för den händelse förenämnda förslags bestämmelser om bevisning genom sakkunnige blir antaget.

Grundsatsen bör vara, att vittnen och sakkunnige skola ha tillräckligt men måttligt betaldt och icke såsom nu hos oss i vissa mål otillräckligt och i andra godtyckligt och ofta omåttligt. Anses ingen höjning böra ske i de enligt 1886 års lag utgående ersättningarne, är i alla fall skäl att, på sätt i nämnda författning skett, något reglera ersättningen i andra mål.

Jag hemställer alltså, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till särskild lagstiftning om ersättning till vittnen och sakkunnige i rättegångsmål.»

Det allmänna stadgandet rörande skyldighet för den, som är kallad till vittne, att inställa sig inför domstolen äfvensom om vittnes rätt till ersättning återfinnes i 17 kap. 5 § rättegångsbalken och är af följande lydelse: »Ej må någon, som till vittne nämnd varder, draga sig vittnesmålet undan; gör han det, hafve domaren våld att hålla honom därtill genom vite eller fängelse, där han ej orkar böta. Den vittne påkallat,

*Utskottets
yttrande.*

betale ty sin resekostnad och tåring efter dess värdighet. Sämjas de ej därom; lägge dem domaren så emellan, som skäligt pröfvas.» Enligt hvad lagrummets ordalydelse gifver vid handen, har lagstiftaren afsett att tillerkänna vittne endast rese- och traktamentsersättning. Såsom motiönären erinrat, har emellertid, med undantag för de fall, då vittnesersättning, jämlikt hvad därom är särskildt stadgadt, utgår af allmänna medel, vid domstolarna utbildat sig en praxis, som går utöfver dessa lagens stadganden. Sålunda torde, äfven då rätten har att yttra sig öfver vittnesersättningsanspråk, vittne, som befinner sig i mindre goda ekonomiska omständigheter, så godt som undantagslöst, efter därom framställd begäran, för sin inställelse inför rätten tillerkännas ett belopp, hvilket utgör skälig godtgörelse icke blott för resekostnad och tåring utan äfven för tidsförlust och därigenom förorsakad förlust af inkomst, för vikariatsersättning och dylikt. Vid åtskilliga domstolar lär praxis till och med förete en så stor afvikelse från gällande lag, att äfven vittnen, hvilkas ekonomiska ställning är mycket god, tilldelas ett rundligt tilltaget belopp, hvori då ingår ersättning jämväl för tidsförlust m. m. Såvidt utskottet har sig bekant, torde det dock vara mera sällan, som vittnets förmögenhetsförhållande fått vara normerande för det vittnet tilldömda beloppets storlek.

Såsom framgår af det åberopade lagrummet, har domstolen att yttra sig rörande vittnesersättning endast då enighet därom icke kan uppnås. Det ofta och alltmera allmänt öfverklagade missförhållandet, att rättegångskostnaderna och däribland vittnesersättningarna i flera fall utgå med allt för höga belopp, lär mera sällan förekomma, då domstolen varit i tillfälle att vid bristande öfverensstämmelse mellan parterna eller mellan dem och vittnet därom uttala sig. Fastmera torde de mången gång oskäligt höga rättegångskostnaderna bero därpå, att parterna eller deras ombud förklara sig icke hafva något att erinra mot de ersättningsbelopp, som af vittnen eller motparten begäras. Tvifvelsutan bidrager härtill ofta den förhoppningen, att vid målets slutliga afgörande dessa kostnader skola stanna å vederparten. Såvidt utskottet kan döma, förekommer det emellertid icke i så stor utsträckning att oskäliga ersättningsbelopp blifva utdömda, när parterna själfva utföra sin talan, enär dessa hafva större intresse än ombuden däraf, att rättegångskostnaderna så mycket som möjligt begränsas, och följaktligen äro mera benägna att hänskjuta de framställda ersättningsanspråken till domstolens pröfning.

Det torde icke vara något tvifvel underkastadt, att den praxis, som sålunda vunnit insteg och som synes hota att alltmera gripa omkring sig,

skall vara ägnad att bortskymma gällande lags uppfattning af vittnesplikten såsom en allmänt medborgerlig skyldighet, hvars fullgörande visserligen bör kunna medföra ersättning, men endast med belopp, som skäligen kan anses motsvara vittnets utgifter för inställelse inför rätten. Visserligen står det part öppet att vädja till domstolens afgörande gentemot öfverdrifna ersättningsanspråk af vittnen och att, om han ej åtnöjes med domstolens beslut, däröfver föra talan i högre rätt, men, om icke något åtgöres för att förhindra den praxis i omförmälda hänseende, hvilken uppkommit vid sidan af gällande lag, är det fara värdt, att parterna i allt mindre omfattning skola anse sig befogade att framställa någon erinran mot oskäligen anspråk och därigenom rättegången blifva förenad med onödigt stora kostnader. I likhet med motionären finner därför utskottet anledning föreligga för meddelande af lagbud, hvilka fastställa de gränser, inom hvilka domstol äger att utdöma godtgörelse åt vittne.

Såsom angifvits i förevarande motion, har man i Tyskland sett sig föranlåten att genom en förordning af den 30 juni 1878 med däri den 17 maj 1898 vidtagna ändringar bestämma vissa latituder för ersättning åt vittnen och sakkunniga i rättegångsmål. För vållad tidsförlust äger vittne utfå ersättning med ett belopp, växlande mellan 10 pfennige och 1 mark för hvarje timme. Dylik ersättning bestämmes med hänsyn till den sysselsättning vittnet nödgas försumma genom sin inställelse och utgår för en tid af högst 10 timmar för dag. Personer i mindre lycklig ekonomisk ställning erhålla ofvan angifna minimiersättning, äfven om de genom inställelsen icke förlorat någon arbetsförtjänst. Reseersättning, uppgående, där vittnets personliga förhållanden eller yttre omständigheter föranleda användande af transportmedel, till belopp, som innebär skälig godtgörelse för vittnets därigenom åsamkade kostnader, och i öfriga fall till 5 pfennige för hvarje påbörjad kilometer, kan tilldelas vittne, som är bosatt på ett afstånd af minst 2 kilometer från domstolslokalen. Nödgas vittnet för sin inställelse inför domstolen begifva sig utom sin hemort, kan vittnet därjämte tillerkännas traktamentsersättning, hvilkens storlek bestämmes efter hvad med afseende å vittnets personliga förhållanden kan anses påkalladt, dock ej med högre belopp än 5 mark för hvarje dag och 3 mark för hvarje nattkvarter.

I likhet med motionären finner jämväl utskottet, att föreskrifter i den riktning, som angifves i berörda tyska förordning, lämpligen bör meddelas äfven i vårt land. Det synes dock därvid vara erforderligt att göra latituderna för de olika slagen af vittnesersättningar något vidare,

för att ett vittne i hvarje fall må kunna erhålla skälig godtgörelse för sin inställelse. Med vittne bör uppenbarligen i nu ifrågavarande hänseende likställas person, som inkallats för att utan ed af domstol upplysningsvis höras.

Uti sin förevarande framställning har motionären jämväl ifrågasatt, att föreskrifter måtte meddelas rörande ersättning åt sakkunnige i rättegångsmål, för den händelse det förslag till lag angående bevisning inför rätta, hvilket vid innevarande riksdag ånyo framlagts till pröfning, varder af Riksdagen antaget. Då utskottet uti annat, denna dag afgifvet utlåtande hemställt, att nämnda lagförslag icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, kunde utskottet anses sakna anledning att närmare ingå på denna fråga. Utskottet vill dock erinra, att, om ersättningen till vittne på ofvan antydt sätt begränsas, särskilda bestämmelser rörande godtgörelse i vissa fall åt sakkunniga vittnen blifva erforderliga. Såsom motionären angifvit, har hänsynen till de sakkunniges särskilda ställning tagit sig uttryck i ofvan omförmälda tyska förordning, i det att domstolen kan tillerkänna i rättegångsmål hörd sakkunnig godtgörelse för åsamkad tidsförlust med dubbelt så högt belopp som tillkommer vittne eller med högst 2 mark i timmen och 20 mark per dag. Beträffande rese- och traktementsersättning gälla däremot samma regler som ofvan angifvits i fråga om vittnen. Dessutom kan den sakkunnige tilldelas ersättning för de kostnader, som föranledas af förarbetena för det utlåtande, som skall af honom afgifvas. Vid svårare undersökningar och utredningar kan han därjämte på begäran erhålla ersättning för sitt arbete med belopp, som enligt gängse förhållanden kan anses skäligt.

Motionären har vidare ifrågasatt, att bestämmelser måtte meddelas, enligt hvilka högre ersättning än nu kan utgå jämlikt lagen angående ersättning af allmänna medel till vittnen i brottmål den 4 juni 1886 må kunna af domstol tillerkännas personer, hvilka af allmän åklagare eller domstolen inkallats att såsom vittnen eller upplysningsvis höras i brottmål, däri allmän åklagare å tjänstens vägnar för talan. Den ersättning nämnda personer äga åtnjuta enligt ifrågavarande lag utgöres dels af högst 3 kronor till uppehälle för hvarje dag, som för resan och vistandet vid domstolen erfordras, dels ock, därest vederbörandes hemvist är beläget på minst 5 $\frac{1}{2}$ kilometers afstånd från det ställe, där domstolen sammanträder, af skjutspenningar för en häst fram och åter eller, där järnvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller för någon del däraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Såvidt utskottet kunnat finna, kan det icke anses vara ådagalagdt, att en höjning af ersättningen till omförmälda personer är af behovet påkallad. Stadgandena om ersättning af allmänna medel åt vittnen i brottmål torde hafva tillkommit för att skydda obemedlade personer mot att fullgörandet af deras medborgerliga vittnesplikt blifver ekonomiskt alltför kännbar. Om vittnet är bosatt å den ort, där domstolen sammanträder eller i nära grannskap därintill, förefaller det utskottet, som om en godtgörelse utgående med belopp intill 3 kronor pr dag skulle vara för ändamålet tillräcklig. Äfven för de mindre bemedlade vittnen, som bo så långt ifrån den ort, där vittnesförhöret hålles, att de för att kunna iakttaga inställelse nödgas ådraga sig kostnader för uppehälle och nattkvarter utom hemmet, synas nu gällande bestämmelser vara på det hela taget tillfredsställande. Utskottet har sig ej heller bekant, att något allmännare missnöje med ifrågavarande bestämmelser gifvit sig till känna. Det synes därjämte förtjäna erinras, att maximibeloppet för traktamentsersättningen åt vittnen i brottmål så sent som år 1900 höjdes från 1 krona 50 öre till 3 kronor för dag. Då därtill kommer, att en ytterligare höjning sannolikt skulle vålla statsverket afsevärda kostnader icke minst därigenom, att beloppet för den ersättning, som därefter i regel blefve vittnen tillerkänd, tvifvelsutan komme att icke oansenligt ökas, har utskottet ansett sig icke böra förorda motionärens förslag i denna del.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af herr Lindhagens förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser rörande ersättning åt vittnen i rättegångsmål, i de fall då ersättning icke skall utgå af allmänna medel.

Stockholm den 27 april 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer:

af herrar *Trygger, Ridderbjelke, Gustaf Andersson* och *Carl Nyström*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att herr Lindhagens förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

af herr af *Ekenstam*, som anført:

»Det slut, till hvilket utskottet kommit, har synts mig i dubbelt afseende oriktigt. En höjning af latituden för ersättningsbeloppen till vittnen i brottmål är möjligen befogad, och skulle jag, om utskottet därom enat sig, ej ansett mig hafva anledning däremot reservera mig. Men att å andra sidan göra den hemställan, utskottet nu föreslagit, kan jag icke finna vare sig nödigt eller ens principiellt riktigt. Något behof af de föreslagna lagbestämmelserna förefinnes efter min uppfattning icke, enär det torde vara endast få domstolar, som tillämpat en sådan praxis som den utskottet omförmält. I allmänhet torde nog domarens processledning kunna fullt supplera de afsedda lagbestämmelserna. Och där möjligen denna processledning väl mycket blundat för framkomna otillbörliga anspråk, torde en erinran, sådan som kan gifvas af t. ex. detta utskotts betänkande, vara vida riktigare än en lag.

Däremot torde det alltför mycket strida mot vår rättspraxis i öfrigt, att icke det skulle kunna stå i parternas skön att, där sådant efter moget öfvervägande sker, kunna genom gemensam öfverenskommelse bestämma lönen åt ett vittne.

På grund af det anförda har jag ansett,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda»;

af herrar *Rudebeck* och *Lilliesköld*, hvilka i hufvudsak instämt med herr af *Ekenstam*;

af herr *Lindhagen*, som yttrat:

»Emot vissa delar af utskottets motivering i de två första styckena får jag anmäla reservation, nämligen särskildt i anledning af de mot verkliga förhållandet stridande påståendena, dels att enligt praxis företrädesvis endast mindre bemedlade vittnen pläga tillerkännas ersättning för tidsförlost och dels att det endast mera sällan skulle förekomma, att vittnesersättningarna utgå med allt för höga belopp, då domstolen varit i tillfälle att vid bristande öfverensstämmelse mellan parterna eller mellan dessa och vittnet därom uttala sig.

Beträffande utlåtandet i hvad det afser den påyrkade revisionen af redan lagstadgad begränsning af vittnesersättningar, som skola utgå af allmänna medel, tillföllo motionens yrkande i denna del vid afgörandet 6 röster, men då någon annan reservation i form af yrkande häremot ej anmälts till det justerade betänkandet, skall jag låta äfven mitt i motionen därom framställda påstående förfalla.»

Herr *Widén* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, och herr *Fahlén*, att han icke deltagit i den slutliga handläggningen däraf.
